

KÖNYVSZEMLE / BOOK REVIEWS

Csizmadia Gabriella

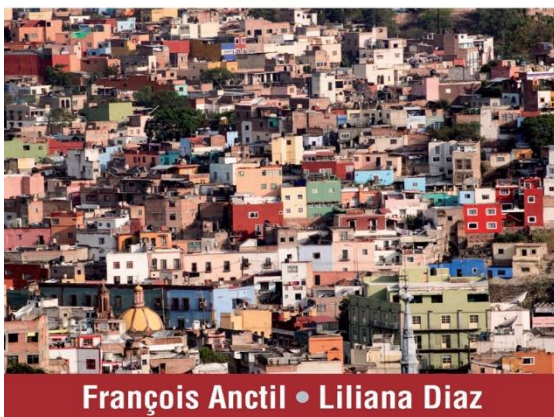
François Anctil és Liliana Diaz: Fenntartható fejlődés- Kihívások és pályák

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2025.10>

DÉVELOPPEMENT DURABLE

Enjeux et trajectoires

2e édition

Avec la collaboration
d'Ariane Gagnon-Légaré

François Anctil a Laval Egyetem Építőmérnöki és Vízmérnöki Tanszékének professzora és igazgatója. Szakterülete a hidrológia, a hidrometeorológia, az árvíz-előjelzés, a klímaváltozás és a vízgazdálkodás. Ebben a témakörben írója és társszerzője volt négy megjelent könyvnek. 5 éven keresztül a Laval Egyetem Környezetvédelmi, Fejlesztési és Társadalmi Intézet (Institut EDS) igazgatója volt. Az intézet az interdiszciplináris, fenntartható fejlődéssel foglalkozik. Négy évig irányította a Laval Egyetem Vízügyi Kutatóközpontját. Tanítási módszerének köszönhetően ötször is elnyerte a kiváló oktatónak járó díjat. Építőmérnöki tudományok doktori fokozatával rendelkezik. Liliana Diaz a Laval Egyetem Környezetvédelmi, Fejlesztési és Társadalmi Hydro-Québec Intézetének (EDS Institute) képzési és hallgatói tevékenységeinek tanácsadója. Fejlesztéstudományi doktori fokozattal rendelkezik. Különbféle innovatív interdiszciplináris képzési kezdeményezéseket koordinál a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban.

A 2016-ban megjelent Fenntartható fejlődés – Kihívások és pályák második kiadását a Presses de l' Université de Laval jelentette meg.

A **Développement Durable Enjeux et trajectoires** második kiadása abból a körülbelül ötezer résztvevővel folytatott eszmecsereből származik, akik követték a Laval Egyetem által kínált, azonos címet viselő – Développement Durable MOOC- online tanfolyamot. A szerzők ebben a kiadásban történelmi, környezeti és társadalmi-gazdasági perspektívából folytatnak elmélkedést a fenntartható fejlődésről és a problémák tudatosításáról. Ez az új verzió magában foglalja a 2015-ben elfogadott főbb nemzetközi határozatokat és a fenntartható fejlődés érdekében tett egyéni és kollektív erőfeszítések összehangolását. Mik is voltak ezek a 2015-ben meghozott határozatok? Először az ENSZ konszenzusa által elfogadott fejlesztési menetrend, mely a 2015-2030 időszakra vonatkozik, és amely 17 fenntartható-és 196 fejlődési célt tűzött ki. Ezt követte az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás, mely szinte minden országot érint és célja, hogy a globális éves átlaghőmérséklet emelkedését az iparosodást megelőző szinthez képest 2 °C alatt tartsa, valamint erőfeszítéseket tegyen annak érdekében, hogy az emelkedés mindössze 1,5 °C legyen. Ezek az eszközök együttesen egyértelműen kifejezik az államok azon vágyát, hogy

előnyben részesítsék a többoldalú együttműködést és a közös megoldások keresését, ami nem elhanyagolható a végtelen válságok és feszültségek közepette.

A szerzők a bevezetésben a komplexitás fontosságára mutatnak rá, akkor, amikor a Földet borító bioszférára - a földet porhanyósító giliztákra vagy az óceáni áramlatok által mozgatott moszatokra - utalnak. A komplexitás az élőlények közötti kölcsönhatásokból, egymásrautaltságból és a sokféleségükből fakad. Minden egyes rész hozzájárul az egységhez. Az emberi társadalmi politikai rendszer működése is hasonló. Az emberek legtöbb napi tevékenysége egyszerű, azonban a felhalmozódásból egy állandóan fejlődő összetett rendszer alakul ki, melyet gyakran nehezen tudnak irányítani. Az ember tettei nem maradnak következmények nélkül sem a természetre, sem pedig saját magukra nézve. A következmények elleni hatékony intézkedés, a fenntartható fejlődés koncepció, talán megoldásként szolgálhat. Melyek azok az elemek, amelyeket mindenkinek ismerni, megérteni és aktívan alkalmazni kellene a fenntartható fejlődés felé való átment érdekében? A könyv írói lépésről lépésre megvizsgálják a környezeti, társadalmi és gazdasági problémákat, melyek kapcsolódnak a fejlődéshez.

A könyv három nagy témakör köré épül: az emberek tudatossága, a Föld rendszerében lévő funkcionális határok és a közös jövőnk.

A fenntartható fejlődés koncepcióját 1987-ben a Környezetvédelmi és Fejlesztési Világbizottság munkája során a bizottság elnökéről - Gro Harlem Brundtland - elnevezett Brundtland jelentésében fogalmazták meg. Ebben a jelentésben a fenntartható fejlődést úgy definiálják, mint „olyan fejlődést, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációinak lehetőségét saját szükségleteik kielégítésére”. Amit napjainkban fenntartható fejlődésnek nevezünk, az egy projekt, melyben a bolygó lakosainak együttesen kell részt venniük. Ez a projekt három fontos elemet tartalmaz: a tudatosságot, a tettek következményeit, valamint a vele járó kockázatokat, valamint egy víziót fogalmaz meg, arról, hogy mit akarunk a globális társadalom jövőjével kapcsolatban, és melyek azok a kiválasztások, melyek a kívánság végéhez vezet. A Brundtland jelentés azonban több, mint egy meghatározás. Olyan hosszú távú környezetvédelmi stratégiát terjeszt elő, amely biztosítja a fenntartható fejlődést. Olyan ajánlásokat tesz, amely együttműködésre sarkalja a fejlett és a különböző fejlettségi szinten lévő országokat olyan területeken, mint a népesség, az erőforrások, a környezetvédelem, a társadalom, a gazdaság és a fejlődés. Továbbá lehetőségeket keres arra, hogyan tudják a nemzetközi közösségek hatékonyabban kezelni a környezeti problémákat. Brundtland jelentés javaslatot tett azoknak a kérdéseknek a szintézisére, amelyek még mindig a környezet és a fejlődés közötti kapcsolatok gerincét képezik: demográfia, élelmiszer biztonság, faj-és ökoszisztéma védelme, energia választás, városi növekedés, közös erőforrások kezelése, beleértve az óceánokat, az űrt és az Antarktiszot, valamint a béke, a biztonság, a környezet és a fejlődés közötti kapocs megteremtése. A Párizsi egyezményben a környezetvédelemre helyeződött a hangsúly, addig a Rió egyezményben a biológia sokféleség megőrzése, komponenseinek fenntartható használata volt a cél.

Mi a földrendszer funkcionális határa? A föld egy komplex biokémiai rendszer, melyben a különböző folyamatok kölcsönhatásban állnak egymással, ilyen például az emberi cselekvés is. A rendszer egészében véve meglehetősen alkalmazkodó, rugalmas, ami megmagyarázza azt is, hogy az emberiség miért kezdett csak lassan aggódni a szén-dioxid kibocsátás következményei miatt. A fenntartható fejlődés fontos része a funkcionális korlátok figyelembe vétele, hiszen ezek a korlátok nyújtanak információkat arról, hogy milyen mozgástér áll a rendelkezésünkre. Melyek ezek a funkcionális határok? A légkör, ami az alapvető magassági szennyezést, az ozonoszféra csökkenését, és egyben a klímaváltozást érinti. A légkör különböző szilárd és folyékony gázokból épül fel, melyek befolyásolják a geológiai tevékenységet és az élő szervezetet, beleértve az emberi teret is. Sajnálatos módon napjainkban a légkört egy szemeteshez hasonlíthatjuk. A különböző

emberi tevékenységek intenzitása, mint az ipari agglomeráció, az aeroszolok és a kibocsájtott gázok hozzájárulnak ahhoz, hogy a teljes légköri bázis a szennyező anyagok hordozójává váljon. A káros gázkibocsájtás következtében az ozonoszféra - amely a földi élet számára rendkívül fontos, mert kiszűri az UV sugarak legnagyobb részét – csökken, vékonyodik. Ez magával vonza a klímaváltozást. A globális felmelegedés hatásai napjainkban egyre jobban érződnek. Szárazság, extrém éghajlatok formájában jelentkeznek. A hidroszférát különösen az öntisztulási kapacitás, a biogeokémiai ciklusok és a víztérfogat mennyisége befolyásolja. A klímaváltozás hatására a világ számos helyén megfigyelhető a vízhiány. A víz nélkülözhetetlen a földi táj átalakulásához és az élethez. A víz egyszerre termelő, fogyasztó és lebontó szerepet tölt be. A vízben lévő ökoszisztémának köszönhetően a folyók képesek az öntisztulásra. Ezt a folyamatot tanulmányozzák a kutatók annak érdekében, hogy megakadályozzák a vízhiányt. A biogeokémiai ciklusok elemei kapcsolatban állnak egymással és kölcsönösen befolyásolják egymást. Azonban az emberi tevékenység a termelési és fogyasztási szokásai révén átalakítja és módosítja ezeket a ciklusokat. A vízkészletekkel való gazdálkodásban a fenntartható megközelítés megköveteli az összes jelenlegi rendszer integrált figyelembevételét, a kapacitásuk fenntartása mellett. Végül pedig a bioszféra, ami az óceánok elsavasodását, a mezőgazdasági területek terjeszkedését és a biológiai sokféleség csökkenését érinti. A bioszféra összefogja a természet élő részét, azaz a földet, a levegőt és az óceánokat benépesítő összes élőlényt. Az óceánok elnyelik a széndioxidot, ami megváltoztatja azok kémiai összetételét, és beindít egy olyan reakciót, amely savasabbá teszi a tengervizet. A klímaváltozás azonban felgyorsítja ezt a folyamatot és számos élőlény pusztulásához vezet. A népesség növekedése és a fogyasztása miatt egyre többet kell termelni, ami nyomást gyakorol a mezőgazdaságra, hiszen ahhoz, hogy megművelhető területek legyenek, erdőket kell kiirtani és vízforrásokkal kell rendelkezni. Ezzel a folyamattal azonban befolyásolják a biogeokémiai folyamatokat. A fenntartható fejlesztés célkitűzése a kistermelők termelékenységének és jövedelmének növekedése, az élelmiszerpiacok jobb működése, valamint az ökoszisztémák megfelelő kezelése a biológiai sokféleség megőrzése mellett.

Közös jövőnk érdekében szükségessé válik a természettel való egyensúly helyreállítása. Az emberi ökológiai lábnyom a bolygónkra gyakorolt nyomást méri. Ez a nyomás a természet és a természetes folyamatok tisztításában és fokozatos fizikai leépülésében tükröződik. Ez nagyban hozzájárul a természetben lévő vegyi anyagok fokozatos felhalmozásához, ami az életminőség romlásához vezet, vagy akár az emberek földi túlélését is veszélyezteti. Ez az ökológia túllépés egyre hamarabb következik be, ha ilyen ütemben folytatódik a természet egyensúlyának felbomlása, és lassan a jövő nemzedék számára tervezett erőforrásokat fogjuk felélni. Mi is vezetett idáig? Az ipari forradalom, a gyors népesség növekedés, az erőforrások mértéktelen kiaknázása, a klímaváltozás és a természet egyensúlyának felbomlása. 1980 óta az ember ökológiai lábnyoma meghaladta a Föld teherbíró képességét. Az egyre növekvő népesség mellett, a fenntartható fejlődés mindenki minimális szükségleteinek kielégítését jelenti. A jelenlegi gazdaságot megalapozó technológiák azonban nem teszik lehetővé, hogy tiszteletben tartsuk a bolygó korlátait, ezért elengedhetlenné válik a fenntarthatóbb termelési és fogyasztási módok előmozdítása. Fontossá válik a lineáris gazdaságról való fokozatos leválás, hiszen ennek a modellnek az alapja a nyersanyagok begyűjtése (bármilyen áron), terméké alakítása és rövid használatot követően azok kidobása. Vásárlás- termelés-pazarlás. Szükségessé válik egy új fenntartható modell létrehozása, valamint a vállalatok társadalmi felelősségvállalása. Számos technikai innovációnak köszönhetően egyre több vállalat és vállalkozás tér át a fenntartható termékek gyártására, illetve a zöld energia alkalmazására. A fenntartható fejlődés iránti elkötelezettség az embereket összekötő kölcsönös függőség felismerésén alapul.

Napjainkban a túltermelés és a túlfogyasztás társadalmában élünk. Fogyasztói társadalmunk a lineáris gazdaságra épül, azaz kitermeljük, előállítjuk és eldobjuk. Ez az örült fogyasztási hajlam arra készítet bennünket, hogy újra és újra kizsákmányoljunk anélkül, hogy a legcsekélyebb figyelmet fordítanánk a következményekre. Az ökoszisztémában az élőlények egymásból élnek.

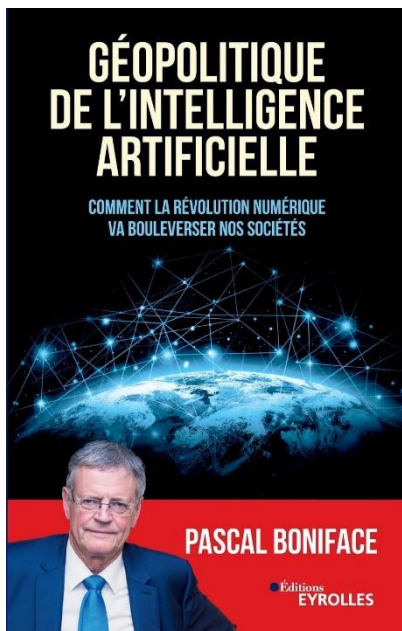
Túlélésüket úgy biztosítják, hogy olyan hulladékot termelnek, amelyet mások felhasználnak. Ez a mechanizmus önmagában is egy körforgás. Az emberek azonban megváltoztatták ezt a körforgást. 1980 óta az ember ökológiai lábnyoma meghaladta a Föld teherbíró képességét. Ez két dolgot jelent: többet zsákmányolunk ki, mint amennyit a Föld képes újratermelni, és több hulladékot termelünk, mint amennyit a Föld el tud nyelni. A globális kérdések már nem egyszerűen környezetvédelmi, hanem mindenekelőtt egzisztenciális kérdések. A fenntartható fejlődés célja, hogy arra ösztönözzön bennünket, hogy csökkentjük erőforrásaink kiaknázását. Ennek a tudatosságnak az előfeltétele, hogy felismerjük azt, hogy a természet erőforrásai nem végtelenek, ezért azokat megfelelő módon kell használnunk. Napjainkban a fenntarthatóság megköveteli azt, hogy az erőforrásainkat lassabban aknázzuk ki, mint ahogy azok megújulnak, illetve a hulladékot, amit termelünk a természet öntisztulási kapacitása alatti mértékben juttassuk vissza a környezetbe.

Antonio Machado spanyol költő szavaival élve: " Ahelyett, hogy a pohárra összpontosítanánk erőfeszítéseinket, próbáljuk meg jobban megérteni szomjúságunk okát".

Csizmadia Gabriella

Pascal Boniface: A mesterséges intelligencia geopolitikája - A digitális forradalom hogyan fogja feldúlni társadalmainkat

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2025.11>

Pascal Boniface francia geopolitológus alapítója az IRIS-nek -Nemzetközi és Stratégiai Kapcsolatok Intézetének. Doktori fokozatát politológiából és közjogból szerezte. Tagja az ENSZ leszerelési kérdésekkel foglalkozó tanácsadó testületének. Mintegy hatvan könyvet írt vagy szerkesztett a nemzetközi kapcsolatokról, a nukleáris kérdésekről és leszerelésről, a hatalmi viszonyokról, a francia külpolitikáról, a sport nemzetközi kapcsolatokra gyakorolt hatásáról (ő dolgozta ki a sport geopolitikájának fogalmát), valamint a közel-keleti konfliktusról és annak franciaországi hatásairól. Számos könyve klasszikussá vált, melyeket rendszeresen újra kiadják, és több nyelvre lefordítják. Nemzetközi folyóiratokban jelennek meg cikkei, publikációi. Előadásokat és vitasorozatok szervez Franciaországban és külföldön egyaránt. Több geopolitikai atlasz kiadásában is közreműködött, hogy térképeken keresztül jobban kiemelje, és bemutassa az országok közötti kereskedelmi kapcsolatokat és befolyási játszmákat. Hubert Védrine-nel együttműködve kiadta a Válságok és konfliktusok atlaszát. Igazgatója a Découvrir et comprendre - Felfedezni és megérteni-

gyűjteményeknek, melyekben az országok helyzetével foglalkoznak. A közösségi hálózatokon, különösen a Twitteren és a Facebookon az egyik legtöbbit követett geopolitológus. Létrehozta a Comprendre le monde – megérteni a világot-, Youtube csatornát valamint blogjában is mindig az aktuális nemzetközi változásokkal foglalkozik. Pascal Bonifác a Nemzeti Erdemrend lovagja, 2011-ben megkapta a Vauban-díjat. Ezt a díjat azok kapják, akik a honvédelem szellemének, diplomáciai, politikai, geopolitikai, szellemi, vagy gazdasági szférában történő előmozdításához, illusztrálásához vagy fejlesztéséhez.

2021-ben az Eyrolles kiadó jelentette meg A mesterséges intelligencia geopolitikája című könyvét.

„Félek attól a naptól, amikor a technológia felülmúlja az embert”. Albert Einstein sejtette, hogy a technikai fejlődés egy napon túlszárnyalja majd alkotóit. Paradox módon ez a fejlődés még soha nem volt annyira szükséges, mint a posztmodern társadalmakban, amelyeket a mesterséges intelligencia fejlődése jellemez. Mi a mesterséges intelligencia helye és hatása a nemzetközi kapcsolatokban? A mesterséges intelligencia forradalmasíthatja az életünket, a munkánkat, az utazásunkat és a szórakozásunkat? Vajon a mesterséges intelligencia megteremti-e a bőségszarut, amelyből mindenki kiszolgálhatja magát? Vagy épp ellenkezőleg, az egyenlőtlenségeket fogja még jobban kiemelni, szembeállítva egy maroknyi rendkívül gazdag embert a munkanélküli és nincstelen tömegekkel? Biztosítani fogja az autonómiát mindenki számára, vagy George Orwell 1984 című regényének rémálmát hozza el, egy totalitárius társadalmat, ahol a magánélet már nem létezik? Az alig húsz éves digitális óriások –GAFAM Google, Apple, Facebook, Amazon és Microsoft -, valóságos szuperhatalmakká váltak. A mesterséges intelligencia az új határvonal Kína és az Egyesült Államok párharcában. Mít tehet Franciaország és Európa? Egy olyan időszakban, amikor a mesterséges intelligencia egyre nagyobb szerepet kap, Pascal Boniface elmékedési rendkívül érdekesek a digitális ágazat minden döntéshozója számára. A szerző ebben a közérthető,

jól dokumentált és élénk könyvben rávilágít a mesterséges intelligenciát övező, még mindig nem kellően megvitatott társadalmi és geopolitikai kérdésekre.

Kezdként Pascal Boniface visszatér a mesterséges intelligencia történetéhez és definícióihoz, kezdve Alan Turing 1951-es cikkétől és a DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency) munkájától egészen a Cédric Villani által formalizált vitathatatlan globális megközelítés definíciójának lemondásáig. A mesterséges intelligencia kutatásának kezdetét a II. világháború ideje alatt a német Enigma kód megfejtése jelentette. Alan Turingot a mesterséges intelligencia (AI) egyik alapító atyjának tekintik. Különösen a „Computing Machinery and Intelligence” (Számítógépek és intelligencia) című, 1951-ben megjelent cikke keltett feltűnést, amely megalapozta a híres „Turing-tesztet”. A Turing-teszt egyszerű: egy bírónak kérdéseket kell feltennie egy embernek és egy gépnek anélkül, hogy tudná, melyikük melyik. Ha a gép ugyanolyan jól teljesít, mint az ember, akkor azt mondhatjuk, hogy a gép intelligens. Maga a „mesterséges intelligencia” szó először az 1956-os Dartmouth-i konferencián jelent meg. Itt mutatták be először a General Problem Solver (GPS)- általános problémamegoldó- számítógépes programot. Az 50-es és 60-as években az Egyesült Államok rengeteg pénzt szabadított fel az innováció elősegítésére ezen a területen, különösen a „Szputnyik-pillanatra” reagálva, azaz annak felismerésére, hogy Oroszország előrelépést tett az űr meghódításában. A 70-es és 80-as évek azonban nem igazán váltották be az ígéreteiket, amikor a mesterséges intelligenciáról volt szó. Ezt az időszakot nevezik az „első mesterséges intelligencia telének”.

A mesterséges intelligencia társadalmi és gazdasági következményei kezdenek széleskörű aggodalmat kelteni, amitől a szerző egyfajta új Révolte des Canuts-tól (1831-es Lyoni selyemszövő munkások felkelése) tart, ezáltal nem a szövszékek, hanem a digitális technológia ellen. A társadalmi-gazdasági kérdés jelentős. A szerző Kai Fu Lee A mesterséges intelligencia a történelem legnagyobb mutánsa című könyvét idézi, hogy bemutassa, a mesterséges intelligencia a 21. század egyik legnagyobb kihívása. Az államok, de a nagyvállalatok is bizonytalan célokkal versenybe szállnak az adatgyűjtés és - feldolgozás terén. Ez a Big Data korszaka. A technikai fejlődés folyamatosan generálja mind az iránta lelkesedőket, mind pedig az ellenzőket. A lakosság egy része gyakran a gazdasági túlélését félti. Ez már a 19. században is így volt, és ma is így van. Vajon a mesterséges intelligencia egy fenyegetés? Boniface két lehetőséget vizionál az egyik, az „optimista” forgatókönyv, melyben a mesterséges intelligencia, más technikákhoz hasonlóan, lehetővé teszi számunkra, hogy folytassuk a haladást. Biztosan lesznek még jelentős kiigazítások, de ha időben megtesszük, akkor sok dolgozót „újrafoglalkoztathatunk”. Végző soron a bőség társadalmi munka nélkül is napvilágot láthatna. A másik, a „pesszimista” forgatókönyv, mely szerint a mesterséges intelligencia egy rendkívül egyenlőtlen társadalomhoz vezethet, amelyben néhány rendkívül gazdag ember részesül a technikai fejlődés előnyeiből, míg mások továbbra is ugyanolyan keményen fognak dolgozni, vagy akár másodrendű állampolgárrá és munkássá válnak. Tekintettel a digitális óriások által felhalmozott vagyona, a szerző attól tart, hogy ez a második forgatókönyv fog érvényesülni, ha nem teszünk ellene semmit.

A civil társadalomnak aktívnak kell lennie, ha nem akarják, hogy lefoglalják őket a mesterséges intelligenciáról szóló viták. Természetesen ennek feltételei nem könnyűek, mivel az erőviszonyok ma már nagyrészt a GAFAM (Google, Apple, Facebook, Amazon és Microsoft) mesterséges intelligencia óriásoknak kedveznek. A geopolitikai szakértő emlékeztet arra, hogy a nemzetközi szinten már nem az államok az egyedüli szereplők. Napról napra fontosabb szerepet töltenek be a civil szervezetek (nem kormányzati szervezetek) és a nagyvállalatok. A GAFAM megváltoztathatja, és felgyorsíthatja az államok befolyásvesztésének folyamatát. Az Európai Unió szabályzásokat vezetett be a GAFAM-ok ellen. Igyekszik korlátozni az adózási visszaéléseket, különösen a vállalkozásokkal szemben túlságosan nagyvállalati országok, például Írország vagy Luxemburg támadásával. Európa és egyes tagállamok közvetlenebb csapásokat mértek a GAFAM-ra, megtiltva számukra bizonyos adatok gyűjtését. Az USA-ban is, ahol a GAFAM megszületett, intézkedéseket tesznek hatalmuk korlátozására, különösen a trösztellenes küzdelem (a piaci erő koncentrálódása kisszámú vállalat kezében) jegyében. Összességében ezek az eljárások hatástalannak bizonyultak, sőt, az amerikai állam önfeladását jelzik saját kereskedelmi

óriásaival szemben. A GAFAM-oknak van egy érvük: „Ne vágjátok le a szárnyainkat, mert akkor a kínaiak fognak nyerni”! Mint látni fogjuk, ez egy alapvető kérdés. Az Egyesült Államok attól tart, hogy elveszíti az AI-technológiai versenyt, ha nem ad szabad kezét nemzeti digitális bajnokainak.

Napjainkban nem az atomfegyverek és a nukleáris fegyverkezési verseny van napirenden, hanem a mesterséges intelligencia minden dimenziója. A két kulcsszereplő? Az USA és Kína. Az elmúlt 30 évben Kína, mindent megtett, hogy ne kövesse a Szovjetunió bukását. És ezt elég jól tette. Az ország olyan modellt alakított ki, amely egyszerre versenyez és különbözik az Egyesült Államokétól, megválasztva azokat a területeket, amelyeken versenyezni akar, és azokat, amelyeket meghagy ellenfelének. Ebben a macska-egér játékban a technológia kulcsszerepet játszik. Különösen a mesterséges intelligencia. Pascal Boniface szerint az Egyesült Államok látszólagos előnye ellenére Kínát nem lehet felülmúlni, és egy ponton akár meg is döntheti a jelenlegi egyensúlyt. Kína stratégiája, hogy többé már nem csak az összes fogyasztási cikkek, köztük a technológiai eszközök gyártásának helyszíne kíván maradni, hanem mindenekelőtt az innováció helyszínévé akar válni. Akár a tudományos és technológiai tanulmányokat folytató diákok számát, akár a kutatásra és fejlesztésre fordított kiadásokat vagy a szabadalmaztatást tekintve Kína mostanában lenyűgöző rekordokat döntött meg. Megelőzte Európát, és egyre közelebb kerül az Egyesült Államokhoz. Az USA AI technológiáját a GAFAM, addig Kína AI technológiáját a BATX (Baidu, Alibaba, Tencent és Xiaomi) jelenti. Kínában tehát a mesterséges intelligencia valódi nemzeti, sőt hazafias stratégia lett. Kínában sok állampolgár spontán elfogadja, még akkor is, ha az állami propaganda is szerepet játszik benne. Ennek a lelkes törekvésnek köszönhetően Kína technológiai függetlensége a Nyugattól napról napra nő. Az USA mindent megtesz annak érdekében, hogy kiszorítsa a kínai vállalatokat, vagy drasztikusan korlátozza tevékenységüket, mint ahogy Trump tette a Tik Tokkal vagy a Huawei, igaz sikertelenül.

Európának el kell távolodnia az Egyesült Államoktól való függőségétől, és olyan eredeti utat kell találnia, amely nem vezet egyenesen Kína karmai közé. Az Európai Unió különösen nagy figyelmet fordít a fogyasztói jogokra és a fenntartható fejlődésre. Mind eközben olyan mesterséges intelligenciát kíván kialakítani, amely jobban megfelel az értékrendjének. Ehhez azonban folytatnia kell a beruházásokat, az innovációk támogatását annak érdekében, hogy saját „digitális bajnokokat” fejlesszen - ami még messze nem történt meg. Mindezek mellett Európa számos előnnyel rendelkezik, különösen a tudományos kutatás terén. Nagyszámú mesterséges intelligenciával foglalkozó kutatója van. A probléma az, hogy sokan közülük külföldre mennek. További gondot jelent, hogy átfogóbb digitális képzéseket kell kidolgozni, és több pénzt kell fordítani az ipari adatok gyűjtésére szolgáló infrastruktúrák fejlesztésére. A személyes adatokkal ellentétben az ipari adatok (a nagy iparágakból származó) segíthetnek Európának abban, hogy felemelkedjen és helyet nyerjen a mesterséges intelligencia versenyében. Ahelyett, hogy mindent a piacra tennék fel, Európának inkább az iparpolitikába kell befektetni, és világos, hosszú távú célokat kell kitűznie. Európaiakként nem maradhatunk csapdában az Egyesült Államok jóindulata és Kína étvágya között. Ahogy a szerző írja „A Peking és Washington által a globális fölényért vívott harc nem érint minket, európaiakat. Nincs szükségünk arra, hogy bármelyik fél számára kiegészítő szerepet töltsünk be, tudván, hogy a „természetes” lejtő Uncle Sam felé mutatna. Mi csak az érdekeinket akarjuk megvédeni, és azt akarjuk, hogy tiszteljének bennünket”. Ehhez azonban sikeresen el kell fogadni a mesterséges intelligenciát. Szerencsére úgy tűnik, hogy az Európai Unió és számos európai ország ebbe az irányba halad.

Pascal Boniface egy metaforával zárja a könyvet: „Mint a Nílus vize, amely halálos, ha nem ellenőrzik, de hasznos, ha szabályozzák, a mesterséges intelligencia képes lesz segíteni abban, hogy jobban éljünk, feltéve, hogy megtaláljuk a felette való ellenőrzés módját mind helyi, mind globális szinten”.

Elekes Tibor – Nagy Egon

Sikos T. Tamás – Molnár Dóra (szerk.): Budapest, ahol a múlt a jövővel találkozik

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2025.12>

A könyv szerzői több tudományterület elismert kutatói, több éve, évtizede publikálják Budapest és agglomerációja kutatásában elért kiváló eredményeiket. Az olvasóban megfogalmazódó tudományos, szakmai elvárásokat messzemenően teljesíti a tizenegy fejezetet magába foglaló tanulmánykötet.

Budapest történeti- és településföldrajzi fejlődésében meghatározó jelentőségű szakaszok okait, feltételeit a kiemelkedő társadalomföldrajzi örökséget maga után hagyó Beluszky Pál összegezte. A főváros földrajzi energiáinak ismertetése után nyomon követhetjük nemzetközi rangjának, Kárpát-medencei, európai súlyának, presztízsének változásait a 13. századtól 1541-ig, a török hódoltság alatt, az 1780-as évektől 1876-ig, valamint a kiegyezéstől az I. világháborúig terjedő időszakban.

Jeney László Európa városhierarchia kutatásának egyik legérdekesebb térségét, a hasonló kulturális és szellemi értékekkel, közösen megélt történelemmel rendelkező Kelet-Közép-Európa három meghatározó fővárosa, Budapest, Varsó és Prága településföldrajzi pozíciójának változásait elemzi és összegzi. A történeti áttekintés a 10-11. századdal kezdődik. A nagy földrajzi felfedezések és a birodalmak térségbeli megerősödése, majd a tőkés fejlődés idején, a radikális területi, politikai, ideológiai változásokat megért két világháború közti időszakban, a 2. világháború utáni és az 1990 utáni évtizedekben folytatódik. A tanulmány második része a Visegrádi országok három, milliós metropoliszának népességszám szerinti városrangsor alakulását összegzi. A szerző prognózisa, hogy a posztszocialista térségben a kelet-közép-európai fővárosok csatlakozhatnak a legesélyesebben az európai nagyvárosi rendszerhez.

Molnár Dóra összegzi az államalapítástól a kiegyezésig tartó időszak Budapestre összpontosító közigazgatástörténeti jellemzőit, Buda, Pest, Óbuda és a Margit-sziget egy törvényhatósággá történő 1873-as egyesítése, majd az első világháborúig terjedő időszak közigazgatásszervezési és területi átalakításait. A tanulmányban kirajzolódnak a gazdasági-társadalmi fejlődés politikai-ideológiai meghatározottságú jogi hátterének változásai a két világháború között, 1990-ig, majd az ezt követő évtizedekben működtetett közigazgatási modellekben. Évszámok, személy- és földrajzi nevek segítségével térben és időben nyomon követhetjük a főváros fejlődését, az agglomeráció kialakulását, a fővárossal fenntartott kapcsolatainak változásait, a kapcsolatok jogi alapját, hátterét.

Kovács Zoltán és Székely Gáborné a budapesti lakásépítkezések ütemét, valamint a főváros fizikai növekedését tekintve négy nagy korszakra osztja az 1873-2020 közti időszakot. Az I. világháborúig terjedő szakasz első három évtizede a növekedés, a horizontális és vertikális terjeszkedés, a modern város arculatát kialakító időszak. A bérkaszányaépítkezések mellett, a rohamos bevándorlás lakásszükségleteinek enyhítésére 1908-tól munkáslakótelepeket létesítettek. A két világháború közti két évtized lakáshelyzetének jellemzői a „vagonlakás”, a barakktelep, a visszaszoruló bérházforma, az agglomeráció felértékelődése. Az államszocialista időszakban a lakásszektor legfőbb irányítója a piacot kiiktató, nagyobbreszt a városperemi nagy lakótelepeket megvalósító állam. 1990-től ismét a piaci mechanizmusok érvényesültek a szocializmus utolsó két évtizedéhez viszonyítva szerényebb bővülést megvalósító lakáspiacon. A fejezet második része a mai lakásállomány kor, tulajdonjelle, szobaszám szerinti jellemzőit, a lakásviszonyok, lakásmobilitás, városfelújítás sajátosságait összegzi.

Az életminőséggel kapcsolatban használt fogalmak ismertetése után Pál Viktor és Uzzoli Annamária áttekintik a budapestiek statisztikai mutatók szerinti, valamint az egyéni megélés szerinti egészségi állapotát. A koronavírus-járvány fővárosi jellemzőinek ismertetését, az egészségügyi ellátás sajátosságainak, térszerkezetének bemutatása követi. A jóllét, az egészséggel összefüggő életminőség budapesti sajátosságait, értékeit az ország, a régiók, a megyék és a kerületek viszonylatában mutatják be.

A budapesti agglomeráció kialakulását, fejlődését és változó térszerkezetének sajátosságait, napjaink magyar társadalomföldrajzának két kiváló kutatója, meghatározó személyisége, Kovács Zoltán és Dövényi Zoltán összegzi. Több évtizedes, rendszerszemléletű kutatómunka alapján összegzik a budapesti agglomeráció térszerkezetét formáló természeti, politikai, gazdasági, társadalmi tényezőket, a korai történelmi idők, a két világháború közti, az államszocializmus és a rendszerváltozás utáni, napjainkig terjedő időszak tér- és időbeli változásainak, fejlődési irányainak sajátosságait.

Tiner Tibor bemutatja a főváros és agglomerációja közlekedéshálózatának jelenlegi képét és felvázolja a következő évtized fejlesztési lehetőségeit. A tervezett stratégiai fontosságú és operatív fejlesztés célkitűzései a biztonságos, kiszámítható és integrált fővárosi közlekedési rendszer létrehozása, az agglomeráción belüli közlekedési térkapcsolatok fejlesztése, az integrált hálózatfejlesztés intelligens formáinak elterjesztése, a gépjármű-közlekedés és a gyalogosforgalom közötti optimális arányok kialakítása, az itermodális személyközlekedési kapcsolatok bővítése és utasközpontú fejlesztése.

Fővárosunk kiskereskedelmi hálózatának utóbbi 30 évben, a globális folyamatok, a magyarországi, illetve kelet-közép-európai szocialista korszak sajátosságainak függvényében megvalósult változásait a téma kiváló ismerője, Sikos T. Tamás elemzi. Bemutatja a kereskedelmi zónák idő- és térbeli szerkezeti jellemzőit, a telephelyválasztás, az üzleti mix és a központ morfológiai kialakítása függvényében létesült és működő bevásárlóközpontokat, a budapesti agglomeráció nyugati kapujának szívóhatását és a vevőknek a bevásárlóközpontokról kialakított véleményét.

Fonyódi Mariann, Kiss Kornélia és Michalkó Gábor, Oldenburg a „harmadik hely” elméletén és Michalkó „jó hely” koncepcióján alapuló vizsgálat segítségével mutatják be a szabadidős tereket és a főváros fejlődésében betöltött szerepüket. A történelmi kitekintésben a szabadidőhöz kötődő budapesti jó helyek a korszakokra jellemző tendenciákhoz kapcsolódva rajzolódnak ki. A szabadidő-gazdaság fejlődését meghatározó irányzatok hatással vannak Budapest jó helyeinek mai változásaira.

Napjaink új technológiáinak széles körű bevezetésén alapuló, az ipar eredményeit hasznosító városi gazdaságfejlesztési koncepció az 1980-as, 1990-es években a szakirodalomban megjelent okos város fogalomköréhez kapcsolódik. Szendi Dóra a kelet-közép-európai térség okos városai között pozicionálja Budapestet. Bemutatja a főváros okosváros-stratégiájának kulcselemeit, a várható fejlesztéseket és prognosztizálja várható térségbeli helyét.

Egedy Tamás a nemzetközi és hazai kutatási eredmények felhasználásával áttekintő képet ad a kreatív gazdaság helyzetéről, a tudásintenzív és kreatív ágazatok területiségének sajátosságairól, különös tekintettel a budapesti agglomeráció helyzetéről és adottságairól. Budapest kreatív gazdaságát fejlesztő tényezőkként fogalmazódnak meg a szerző több éves kutatásain alapuló, a gazdasági, az épített és a társadalmi környezetet érintő fejlesztési javaslatok.

Kiváló minőségű ábrák, táblázatok szemléltetik, magyarázzák, összegzik a könyv szövegtartalmát.

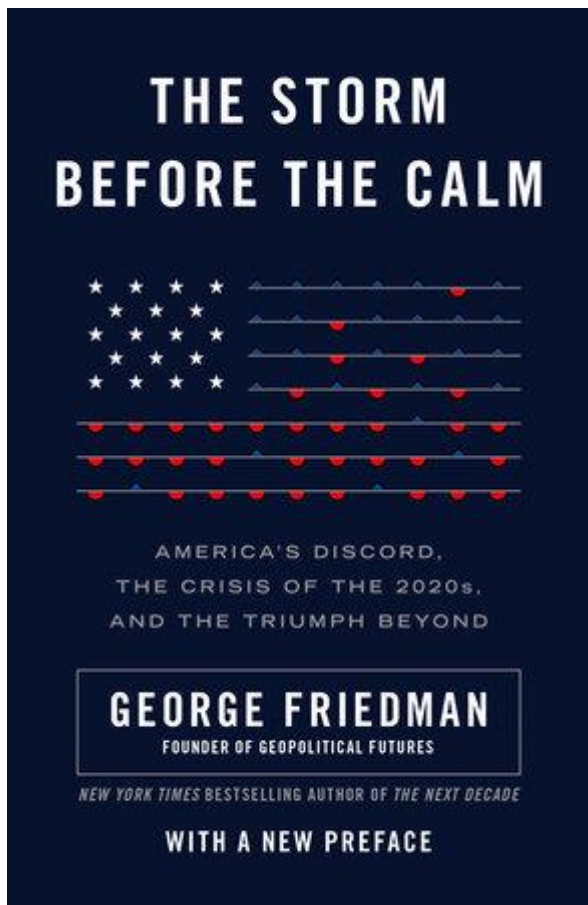
Az igényes kivitelezés, a fejezetek sorrendbe helyezése, a kiváló tudományos kutatási eredmények, értékek kiemelése a szerzők, a szerkesztők és a szakmai lektor munkáját egyaránt dicsérik.

A könyvet ajánljuk a társadalomtudományok kutatóinak, oktatóinak és mindazoknak, akik érdeklődnek a Kárpát-medence legjelentősebb, Kelet-Közép-Európa meghatározó városának, a magyar nemzet fővárosának múltja, jelene és várható jövője iránt.

Csizmadia Gabriella

George Friedman: Vihar a csönd előtt- Amerika viszontagságai, A 2020-as évek válságai és a győzedelmes jövő

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2025.13>

George Friedman kiemelkedő geopolitikai előrejelző és stratégia, aki a nemzetközi ügyek és a globális trendek éles elemzéseiről híres. Kormányzati PHD fokozatát a Cornell Egyetemen szerezte meg. 1996-ban megalapította a Strator geopolitikai hírszerzési tanácsadó céget. 2015-ben pedig alapítója és elnöke a Geopolitical Futures online kiadványnak, amely a globális események lefolyásának elemzésével foglalkozik. Friedman számos könyv szerzője. Együtt dolgozik katonai szervezetekkel, valamint folyamatosan konzultál a Fortune 100 vezetőivel. Megjelent könyveiben a tudományos és szakmai háttere nagy hitelességgel bír. A termékeny író, Friedman számos könyve szerepelt a The New York Times bestseller listáján, köztük a 2009-ben megjelent A következő 100 év (The Next 100 Year), A következő évtized (The Next Decade), és A háború jövője (The Future of War). Friedman ezek mindegyikében megmutatja előrejelző képességeit. Könyveiben a történelem, a politika és a gazdaság megértésére törekszik, azért, hogy az olvasók számára egyedülálló perspektívát kínáljon a globális ügyek

jövőjéről.

2020-ben megjelent Vihar a csönd előtt- Amerika viszontagságai, A 2020-as évek válságai és a Győzedelmes jövő című könyvét a Doubleday kiadó jelentette meg.

George Friedman a The Storm Befor the Calm című könyvében geopolitikai előrejelzőként azokat a változásokat vizsgálja meg, amelyek az elkövetkező évtizedben átforgathatják az Egyesült Államokat. Az USA fordulóponthoz érkezett. Szövetségi kormánya nem tud hatékonyan működni, és hadserege nem tud elszakadni a hosszadalmas háborúskodástól. Az üzleti kilátások alacsonyak, az ipari innováció megakadt, a polgárok megosztottak, a politikai viszály pedig forrongó ponton van. Ennyit az amerikai álomról? George Friedman szerint aligha. A szerző elismeri, hogy a nemzet az instabilitás szokatlanul szerencsétlen időszakába lépett, de azt állítja, hogy a feszültség nem csak normális, hanem elengedhetetlen. Az országra úgy tekint, mint egy kitalált ország, amely eredetileg az egyéni szabadság és a nemzeti érdekek egyensúlyát kívánta megteremteni. Az USA-nak szüksége van néhány évre ahhoz, hogy újraértelmezze, majd újra feltalálja magát – mondja Friedman. Csak így tud a nemzet úgy megfelelni az igényeinek, hogy közben hű maradjon az alapítók szándékaihoz. Ez a lenyűgöző könyv nem a nagyhatalmi

rivalizálásról szól, sem az amerikai hatalom katonai vagy egyéb megerősítéséről. Friedman inkább azt állítja, hogy az Egyesült Államok a legutolsó olyan hullámon vagy cikluson megy keresztül, amely áthatja az amerikai történelmet azóta, hogy a fehér emberek először szálltak partra és alapították meg az akkor még brit gyarmatnak számító országot. Friedman szerint Amerikát két nagyon rendezett ciklus hajtja: az intézményi és a társadalmi-gazdasági ciklusok. Ezek a ciklusok 80 és 50 évente változnak, azonban, most először fordul elő, hogy ezek a ciklusok egybeesnek. Ennek következtében Amerika nagy változáson megy keresztül. A könyv lebilincselő utazást ígér a múlton, jelenen és jövőn keresztül, meggyőzően alátámasztva, hogy a mai káosz miért lehet a megújult és rugalmas holnap előjátéka.

A könyv három nagy részből épül fel: Amerika viszontagságai, A 2020-as évek válságai és a Győzedelmes jövő.

Az első részt a szerző a történelemnek szenteli. Foglalkozik az országot létrehozó embereknek és legfőképpen az amerikaiak nemzeti identitásához való viszonyának elemzésével és azonosításával. Friedman kijózanító elemzésének és az alapító atyák szinte tiszteletének védjegyes kombinációjával. Az író arra kéri az olvasót, hogy higgye el, az amerikaiak nem olyanok, mint mi. Amerikáról úgy beszél, mint egy feltalált nemzetről, amely a cowboyok, a feltalálók a kockázatvállalók és a harcosok egyesített tulajdonságain alapul - szinte mintha létezne egy amerikai DNS. Ebben az „amerikai DNS”-ben a találmány és a technológia szorosan kötődik az élet, a szabadság és a boldogság keresésének alapelveihez. Friedman nagymértékben támaszkodik a történelemre, hogy érvelését alátámassza. A könyv lenyűgözősége részben a jól elmesélt történelmi részletek gazdagságában rejlik, a gyarmatosítók elleni háborúk, a polgárháború és a második világháború körül; az őslakos törzsekkel való konfrontációról és együttműködésről, az elnöki és kongresszusi kudarcokról és sikerekről; és mindenekelőtt az innováció időszakairól. Sok történéssel ellentétben Friedman nem zárkózik el Amerika múltjának sötétebb aspektusaitól, sőt, azok az elbeszélés lényeges részét képezik. Balzacot idézi, aki szerint „minden nagy szerencse mögött egy nagy bűn áll”, és Amerika esetében kettőt is figyelembe kell venni: az indiánok népirtását és az afrikaiak rabszolgasorba taszítását. A könyvben mindkettővel hosszasan foglalkozik.

A könyv második része kezd sajátossá válni. Mint geopolitikai előrejelző, Friedman a társadalmi ciklusok híve, amelyek a föld és az emberek jellemzőihez igazodnak. Szerinte a nemzet esetében két folyamatos ciklus van: egy nagyjából 80 éves intézményi ciklus, amely a kormány és a polgárok kapcsolatát köti össze; és egy 50 éves társadalmi-gazdasági ciklus, amely a nemzet gazdaságának és társadalmának dinamikáját határozza meg. Az Egyesült Államok már három intézményi és öt társadalmi cikluson jutott túl. A szerző szerint az első intézményi ciklus az alkotmány kidolgozásával kezdődött, és közvetlenül a polgárháború után ért véget. A második ciklus a második világháború végén ért véget. „A következő átmenet feszültségei most kezdenek nyilvánvalóvá válni, és 2025 körül fognak bekövetkezni.” A múltbeli társadalmi-gazdasági megrázkódtatások közé tartozott az ipari forradalom, a nagy gazdasági világválság és a második világháború utáni gazdasági fellendülés, amelyek mindegyike új gazdasági modelleket és társadalmi struktúrákat vezetett be. Friedman arról beszél, hogy ezek az átmenetek gyakran fájdalmasak voltak, de végül a gazdasági növekedés és a társadalmi stabilitás időszakaihoz vezettek.

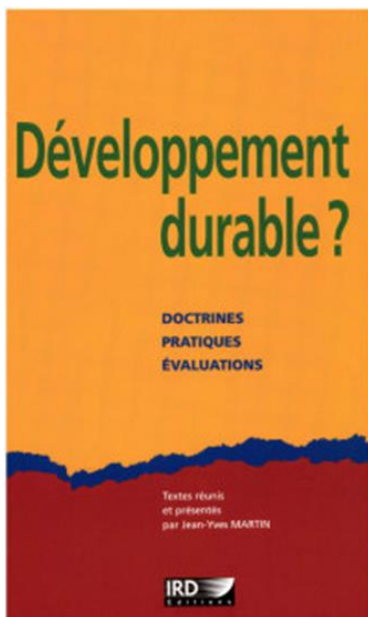
A 2020-as éveket az teszi egyedivé, hogy mindkét ciklus szinte egyszerre fog bekövetkezni. Friedman nem hallgatja el, hogy nem lesz könnyű ezen túljutni, hiszen a változások és a bizonytalanság "tökéletes viharát" hozza létre. Ugyanakkor arra is rávilágít, hogy ezt követően a társadalom jobban fel lesz készülve arra, hogy megbirkózzon az előtte álló kihívásokkal. Friedman a nemzet alapításának és minden ciklusának vizsgálatával mutatja be, hogyan jutottunk idáig. Jelenleg úgy látja, hogy a kormányzatot elakasztották a technokraták (ideológiamentes apolitikus szakemberek). Az író továbbá azzal érvel, hogy a technológiai forradalom - és a mikrochip által

létrehozott hatalmas gazdagság - lassul, és ez a termelékenység csökkenésében tükröződik. A tőkehiány tőkefelesleggé változott, ami a befektetéseket kevésbé produktív ágazatokba, például a kiskereskedelembe és az ingatlanpiacra irányítja át. Ez egyre nagyobb szakadékot teremt gazdagok és szegények között, és a munkavállalók egyre inkább elhagyatottnak érzik magukat. A technológiai forradalom, - miközben a példátlan innováció és növekedés motorja - olyan kihívásokat is jelent, mint a munkahelyek eltolódása és a magánélet védelme. Az automatizálás és a mesterséges intelligencia hatékonyságot ígér, azonban sok hagyományos munkát elavulttá tehet. Ezért is fontos a munkaerő képzettségének javítása és egy erős szociális biztonsági háló létrehozása. Itt jelenik meg az intézményeknek, különösen az oktatási szervezeteknek a jelentősége, fontossága. Olyan tantervek felé kell fordulniuk, amelyek a digitális tudást és a tanulást helyezik előtérbe. Eközben a politikai döntéshozóknak olyan kereteket kell létrehozniuk, amelyek védik a munkavállalók jogait, és lehetőséget biztosítanak a technológiai fejlődés miatt kiszorultak számára, annak érdekében, hogy zökkenőmentesen beilleszkedjenek az új szerepkörökbe. Friedman azt mondja, hogy az évezredek gyermekei, látva jövőjük elhalványulását, fellázadnak az előző generáció ellen. Egyre súlyosabb lesz a válság az egyetemeken, mivel a hallgatók egyre kevésbé boldogulnak a diákhitel súlya alatt. Ez viszont nagyobb előnyhöz juttatja a legjobb egyetemeket, különösen az olyanokat, mint a Harvard és a Yale, ahol a gazdag szülők gyermekeinek kaput nyitnak a kapcsolatokhoz és a megfelelő állásokhoz.

Friedman hogy látja a viharon túli győzedelmes jövőt? A következő nyugodt időszakba való átmenetet Friedman szerint a 2028-as elnökválasztás jelenti majd. Egy olyan válság utáni Amerikát képzel el, ahol a 2020-as évek kihívásai katalizátorként szolgálnak a jelentős átalakuláshoz és előrelépéshez a társadalom különböző dimenzióiban. Az egyik leglenyűgözőbb jóslat a megújult politikai környezet lehetősége. A kettős válságon való eligazodás után az ország olyan megreformált intézményekkel jelenhet meg, amelyek jobban tükrözik a jelenkori igényeket és értékeket. Az új politikai irányvonalak és ideológiák előtérbe kerülhetnek, az amerikai lakosság szélesebb spektrumát képviselve, melyek kiegyensúlyozottabb és hatékonyabb politikai párbeszédhez vezethetnek. Gazdasági szempontból a válság utáni korszak valószínűleg az innováció és az újra feltalálás erőteljes szakaszának lesz tanúja. A viharos időszakokban tapasztalt nyomás és kihívások gyakran táptalajként szolgálnak a technológiai fejlődéshez és a vállalkozásokhoz. Az alkalmazkodás és a túlélés szükségessége felgyorsíthatja az új technológiák, iparágak és üzleti modellek fejlődését és elfogadását. Ez az innovációs hullám várhatóan előmozdítja a gazdasági növekedést, új munkalehetőségeket teremt, és növeli a termelékenységet, hozzájárulva egy újjáéledő és dinamikus gazdasághoz. Társadalmilag ugyanilyen mélyreható lehet az átalakulás. A válságok rávilágítanak az egyenlőtlenségre, az egészségügyhöz és az oktatáshoz kapcsolódó rendszerszintű problémákra. Az egyenlőtlenségek csökkentését és az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés növelését célzó politikák átalakíthatják a társadalmi réteget, elősegítve az egység érzését és a közös célokat. A közösségek együttműködőbbé és találékonyabbá válhatnak, kihasználva a helyi erősségeket és eszközöket a fenntartható és ellenálló környezet kialakítása érdekében.

Friedman arra biztat, hogy ezeket a válságokat ne pusztán a felfordulás időszakának tekintsük, hanem a jelentős átalakulás és növekedés lehetőségeinek. A válság utáni táj a politikai reformok, a gazdasági innováció és a társadalmi haladás lehetőségeivel egy újjáéledt Amerika vízióját kínálja, amely rugalmasabb és jobban felkészült a jövő kihívásaival szemben. A vihar során levont tanulságok és újítások egy alkalmazkodóbb és előretekintőbb társadalom alapjait teremthetik meg. Ebben az új korszakban a 2020-as évek válságai olyan sarkalatos pontnak tekinthetők, amely a nemzetet a megfiatalodás és megerősödés szakaszába lendítette. Felismerve a történelem ciklikus jellegét, felkarolva a „vihar” időszakai által előidézett változásokat.

Csizmadia Gabriella

Jean-Yves Martin: A Fenntartható fejlődés? Doktrínák, Gyakorlatok, Értékelések<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2025.14>

Jean-Yves Martin operatív várostervezési tanácsadó, geográfus és független kutató. Nevéhez számos publikáció és könyv tartozik a fenntartható fejlődés, a környezetvédelem, valamint földrajz témakörben. Master fokozatot regionális tervezésből, doktori címet, pedig regionális földrajzból szerzett. Az IUFM - Pedagógusképzésért Felelős állami felsőoktatási Intézmény-tanácsadója, majd oktatója volt. 1995-ben alapítója volt az Urbaconseil-nek, amely várostervezésre, -fejlesztésre és környezetvédelemre szakosodott. Jelenleg, városvezetési és környezetvédelmi helyettes a La Chapelle-Launey polgármesteri hivatalnál.

A 2002-ben megjelent Fenntartható fejlődés? című könyvét, -melyben számos más szerző írásait foglalja össze Guillemot Leroy közreműködésével, - az IRD kiadó jelentette meg.

A Développement durable? Doctrines, Pratiques Évaluations című könyvében a szerző rámutat arra, hogy a világot jelenleg sújtó környezeti válság, a tudomány és a technológiai haladás korlátait jelzi. Globális szinten ezt az ökológiai válságot a dél és észak közötti egyenlőtlenségek

fokozódása kíséri, ami a fejlődés kudarcának egyértelmű jele. Amíg az 1992-ben Rio De Janeiróban megrendezett Föld-csúcsstalálkozón a fizikai és biológia környezet állt a viták középpontjában, addig a 2002 augusztusában Johannesburgban megrendezésre kerülő csúcsstalálkozón a társadalmi, gazdasági és környezeti szükségletek összeegyeztetése volt a cél, egy új megközelítésben, a fenntartható fejlődésben. A könyvben szereplő írások megkérdőjelezzik a fenntartható fejlődés különböző aspektusait, mint az alapjául szolgáló doktrínákat, a helyi gyakorlatok alakulását az általa folytatott diskurzussal szemben, és végül annak beilleszkedését a globalizáció fő kihívásaiban. Lehet-e a fenntartható fejlődés más diskurzus, mint erkölcsi? Ehhez újra meg kell találni a fogalmak eredetét – fenntartható fejlődés, társadalmi fejlődés, biodiverzitás, helyismeret. Ezeket a fogalmakat alapjaira kell bontani, ahhoz, hogy jobban újjá tudjuk építeni azokat. A helyi összefüggések – a városi környezet, az erdők, a száraz környezetben élő populáció, a menekültek befogadására vonatkozó rendelkezések – vizsgálata megmutatja a szakadékot a konkrét gyakorlatok és az úgynevezett fenntartható fejlődés iránti vágy között. Végül pedig a globalizált eszmecserék feltárják a legfontosabb globális problémákat és kockázatokat: az újonnan megjelenő vírusos betegségeket, az élelmezési bizonytalanságot, a tudományos felfedezések egyenlőtlen megjelenését, és az ideológiai illúziót, amit a fenntartható fejlődés jelenthet. Mint ahogy a könyv kifejezetten rámutat arra, hogy a fenntartható fejlődés megkérdőjelezése, egyben annak megkérdőjelezése is.

A könyv 3 nagy témakörre épül: doktrínák, gyakorlatok és értékelések.

Jean-Yves Martin a könyv bevezetésében rámutat arra, hogy az emberi faj a Földön kezdettől fogva a természeti viszonyoktól akar függetlenedni, uralni - és legyőzni akarja annak korlátait, valamint egyre nagyobb ellenőrzésre törekszik a természeti viszonyok felett. Az ökológiai funkciók egészének vagy egy részének fenntartható megváltoztatása, az erőforrások mértéktelen

kiaknázása jelentős egyensúlyhiányhoz vezet. Ezek mind a fizikai környezetet, mind a társadalmakat érintik, ezért kérdéseket vetnek fel a "fejlődés" életképességére és a fizikai környezetre, valamint a bolygó erőforrásaira és a bioszférára gyakorolt negatív hatások visszafordíthatóságát illetően. A természeti viszonyoktól való függetlenség útját klasszikusan az emberiség életmódjának három fő forradalmával írja le: a letelepedéssel, az iparosodással és az urbanizációval. Egyre többen beszélnek azonban egy negyedik forradalomról, ami nem más, mint az információ és a tudás forradalma. A fenntarthatóságról szóló vitákban gyakran említik a visszafordíthatatlan erőzió, vagy az erőforrások kimerülésének kockázatát. A tudósok képesek a gének módosítására új egyedek létrehozására, azonban még nem képesek újratehermenteni a már meglévőt. A klíma válság, a környezeti, és éghajlati változások, az erőforrások igazságtalan elosztása és kiaknázása ahhoz vezet, hogy az észak – dél országai közötti különbségek egyre jobban érezhetőek lesznek. A környezet – erőforrások – társadalmak megközelítés helyett, amely mindenekelőtt az éghajlat és biodiverzitás felbomlásához vezet, a hangsúlyt a társadalmak – erőforrások – környezet megközelítésére kellene fektetni. Ebben a könyven a szerző kérdéseket tesz fel a fenntartható fejlődésről és annak sokféle jelentéséről, realitásáról, megvalósításának nehézségeiről és ellentmondásairól

Napjainkban a normák kérdése csak a fejlődés fenntarthatóságával és nem magával a fejlődéssel, mint olyannal foglalkozik. Ez talán az a pont, ahol a fenntartható fejlődés problémának tűnik a fejlett országok számára is. Azonban a fejlődő országokban háttérbe szorulnak a fenntartható fejlődés fogalmának értelméről és tartalmáról szóló viták, hiszen ezekben az országokban a fenntartható fejlődés meghatározása, a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos politikai hatékonyság, a megfelelőség és az időbeli koherencia biztosítása a cél. Kihívást jelent az is, hogy empirikusan bemutassák, hogyan lehet a szegénységet csökkenteni a környezet védelme mellett. A fenntartható fejlődés irányába való elmozduláshoz a helyi döntéseknek rövid- közép- valamint hosszú távon megfelelően integrálódniuk kell a helyi és a globális kontextusba egyaránt. Ennek eléréséhez nemcsak új eszközökre, vagy új kormányzási formákra van szükség, hanem új közvetítőkre is. A fenntartható fejlődés társadalmi dimenzióját többnyire alábecsülik. A növekedés során a szegénység és a társadalmi kirekesztettség, az egyenlőtlenségek és a kiszolgáltatottság mindenkori növekedése ismételen előtérbe helyezi ezt a kérdést is. Három kritérium járul hozzá a társadalmi fenntarthatósághoz: a javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, a képességek megerősítése, valamint a generációkon belüli és a generációk közötti egyenlőség. Ha ezek közül bármelyiket nem tartják tiszteletben, a társadalmi fenntarthatóság irreálissá válik, felbomlik. A társadalmi elővigyázatosság elvének kialakítása segít megelőzni a visszafordíthatatlan helyzetek kialakulását. A fenntartható környezetgazdálkodás a biológiai sokféleség megőrzésének szempontjából, egyre nagyobb érdeklődés irányul a helyi természettudományi ismeretek iránt. Ezt a tudást a hivatalos tudomány korábban elvetette. Azonban egyre több tudós (és különösen a természettudósok, ökológusok és agronómusok) tekint a környezetre és a biodiverzításra úgy, mint számos információ forrására. A kutatók és a tudósok, a maguk részéről szeretnék megtalálni a leghatékonyabb megoldást az erőforrások körültekintő és fenntartható kiaknázására. Ennek érdekében fontosnak tartják megérteni a helyi tudás, a fenntartható fejlődés és a természeti örökség közötti kapcsolatok keletkezését.

A tudósokat különösen érdekli a környezeti helyzet elemzése azokban az országokban és régiókban, ahol nagyszámú menekültet fogadnak be. Afrikában a menekültek elhelyezése gondot jelent. Ez alapvetően politikai probléma, amely magában foglalja a szegénységet, az infrastruktúra hiányát és a déli országok államának gyengeségét. A befogadó országok politikája a menekültekkel szemben az, hogy a kiirtott erdők helyén földterületet biztosít, azonban ez a megoldás nem teszi lehetővé a menekültek számára a végleges letelepedést, valamint, hogy az élelmezés terén önállóságra tegyenek szert. Mivel nem tudják biztosítani a menekültek élelmezését, ezért humanitárius élelmiszer segélyekre szorulnak, amit az ország érdekeinek középpontjába kell állítaniuk. A politikai és pénzügyi tét nagy, és a menekültek környezetre

gyakorolt tényleges hatása vitatott, hiszen a befogadó országok többsége az érintetlen földek (erdők) mezőgazdasági kolonizációját kevésbé tekinti a környezet rombolásának, mint inkább a nemzeti tér gyarapodásának és a fejlődés vektorának. A befogadó országok célja, hogy a környezetet olyan alkupozícióvá tegyék, amelynek több köze van a piacgazdasághoz, mint a közös felelősség valódi tudatosításához. Így a környezeti problémák elszakadnak azoktól a politikai és területi kérdésektől, amelyek valójában meghatározzák az erőforrások feletti ellenőrzést és az azokhoz való hozzáférést. A Riói csúcstalálkozó egyik deklarált célja „az emberi települések életképes modelljének” előmozdítása volt. A fenntartható fejlődés koncepciója valódi kezdeményezéseket hozott létre, új városirányítási politikákkal, amelyek az elképzelések, eljárások és az eszközök formalizálásán alapulnak. Ez a formalizálás nemzetközi szinten zajlik az északi országok jelentős befolyása mellett. A déli országok új várospolitikáját és gyakorlatát azonban a szabadpiaci gazdasági fejlődés és a globális környezetvédelem egyaránt befolyásolja, szabályozza. A fenntartható fejlődés érdekében a támogatandó intézkedések a szabad piacgazdasággal összeegyeztethetetlenek bizonyultak. Így joggal merül fel a kérdés, hogy a fenntartható fejlődés koncepciója mennyiben változtat bármit is a fejlődés területén. A fenntartható fejlődési politika olyan intézkedések elfogadásában tükröződik, mint a szegénység felszámolása, a születés számának szabályozása, a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése, a természeti erőforrásokkal való gazdálkodás és azok védelme, valamint a termelés és a fogyasztás módja. Az országok többségében a demográfiai politikák fókuszpontjai az egészségügyre, az oktatásra, valamint a nők helyzetének javítására irányulnak. A déli országok most kezdik feltenni maguknak ugyanazokat a kérdéseket, mint az északi országok, demográfiai szempontból, de még mindig más gazdasági és társadalmi kontextusban. A fenntartható fejlődés számára a demográfia alakulása egyszerre jelent lehetőséget és kihívást. Lehetőséget, hiszen a következő évtizedekben lesz a legmagasabb a dolgozó emberek aránya, kihívást pedig a népesség elöregedése az idősekről való gondoskodás kényes problémája jelenti majd. Ez megint azt mutatja, hogy a fenntartható fejlődéshez mindenekelőtt találékonyságra van szükség.

Napjainkban az élelmiszer-problémák világszerte a reflektorfényben vannak. Ez nemcsak a szegény országokban van így, hanem – különböző mértékben – a gazdag országokban is. Északon a fogyasztói bizalom megrendült, és az emberek egyre kevésbé biztosak abban, hogy az általuk vásárolt élelmiszerek biztonságosak az egészségükre nézve. Délen a genetikai forradalom fejlődése ellenére az alultápláltság és az élelmiszer-biztonság hiánya terjedt el. Tekintettel napjaink – városi és vidéki politikai és társadalmi szférában gyökerező – élelmiszer- és táplálkozási problémák összetettségére, valamint a globalizációból fakadó bizonytalanságra, a fejlesztést teljesen átfogó szemszögből kell újragondolni. Ez azt jelenti, hogy figyelembe kell venni a mezőgazdasági termelést, a közegészségügyet, a szociális jólétet, a hosszú távú környezeti hatásokat, a kulturális és kulináris sokszínűséget. Azonban az élelmiszer-problémák mellett szembe kell nézni az új ismeretlen baktériumok és vírusok okozta súlyos vagy halálos betegségekkel is. A kutatók és tudósok arra összpontosítanak, hogy ezeket az új, vagy visszatérő betegségeket milyen valós vagy potenciális veszélyt jelentenek a fenntartható fejlődésre nézve. Szerencsére számos eszköz áll rendelkezésre a megelőzésre és a betegségek megfékezésére. A mikroorganizmák elleni küzdelmet azonban fokozni, egységesíteni, és széles körben kell folytatni; hiszen a kórokozók nem ismernek határokat. A társadalmainkat fenyegető fertőző betegségek kérdése egyértelműen kulcsfontosságú a fenntartható fejlődés szempontjából. Végül is az evolúció azt tanítja, hogy már jóval az ember előtt is voltak mikroorganizmák a Földön, és hogy addig lesznek itt, amíg az emberi faj fennmarad - és utána is, ha lesz utána. Ezért fontos a tudás-és tudományos csere. A tudományos kapacitás fenntartása a hatékony oktatási rendszeren múlik, és ez magában foglalja az alapoktatás és az élvonalbeli képzés közötti egyensúly megteremtését. Egyes országok számára a következő néhány év döntő lesz: vagy sikerül kivenni a részüket a tudományos cseréből, vagy kikerülnek a kereskedelemből és a tudáscseréből is. A tudományban a kutatási feltételek gyorsan változnak, vagy a biztonság és a piacorientált megoldás, vagy a társfejlesztés mellett döntenek. Bármit is választanak az egy versenyfutás lesz az idővel.

A fenntartható fejlődés eredeti megfogalmazásának célja „a jelen nemzedékek szükségleteinek kielégítése, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékeinek lehetőségét saját szükségleteik kielégítésére.” Vajon képesek leszünk ezt biztosítani a jövő nemzedékének? A jelenleg felmerült problémákat képesek leszünk megoldani? Mi történik, ha az erőforrások kimerülnek, vagy annyira tönkre tesszük környezetünket, hogy az okozott kárt már nem lehetséges helyreállítani? Mennyit fogyaszthatunk? Mit kell felhalmozni, vagy megőrizni ahhoz, hogy ne károsítsuk a következő generációkat? Ezekre a kérdésekre továbbra sem lehet pontos megbízható választ adni, tekintettel a jövőt övező bizonytalanságra. A jelen nemzedék feladata, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel megállítsa, és amennyiben még lehetséges megkezdje az okozott kár helyreállítását. Ennek érdekében a környezeti fenntarthatóság a környezetszennyezés elleni küzdelmet, a megújuló erőforrásokat, az energia-megtakarítást és a természeti tőke átadását helyezi előtérbe a jövő generáció számára.